

ASSISI SZENT FERENC IRODALMI JELENTŐSÉGE.

Irta: *Zambra Alajos* egyetemi tanár.

SZENT Ferenc kora ifjúsága mulatozásokban telt el. Amikor azonban huszadik életévét betöltve, egy súlyos betegségéből föllábadt, a magány és a szemlélődés iránti heves szeretet, a szegények és szenvedők iránti mély rokonszenv, a nyugalom utáni vágy és a lelki örömök után való édes sóvárgás ébredését érezte lelkében. Búcsút mondva a testi örömöknek, lemondással és önmaga s atyja ellen irányuló küzdelmekkel teli életet kezdett s misztikus rajongásában magát Krisztustól hivatottnak tartotta egy nagy küldetés betöltésére. Nyomorban élni és munkával, koldulással szerezni meg a mindennapi kenyeret; a szegényekkel megbarátkozni és nekik a szenvedések közösségéből eredő vigaszt nyújtani; a legundorítóbb betegségek áldozatainak segítségére sietni és azokat ápolni; békét hirdetni az emberek között és őket ama szeretet tűzével lángra gyújtani, amelytől ő maga lángolt: ez volt ama eszmény, amelynek szent Ferenc magát szentelte lelke egész hevületével, amely megittasodott a teremtett világ szépségétől és annak sokféle megnyilvánulásában az Isten egy sugarát látta tündökölni.

Hamarosan hasonló érzelmű társak csatlakoztak hozzá és így alakult ki a ferencesek rendje, melynek alapvető szabályát alkotja az úgy az egyesekre, mint az összeségükre kötelező szegénység s az áldozatokban gazdag és igaz szeretettel teljes élet. De szent Ferenc aszkézise nem jelenti a földi szép előtt való rideg elzárkózódást. Ő a természetben Isten nagyszerű alkotását látja és mint ilyent dicsőíti ő azt és szereti végtelen gyengédséggel. Egyszerűségében és alázatosságában a szent egynek érezte magát valamennyi teremtménnyel, még az élettelen tárgyakkal is és mindannyiukat testvéreinek nevezte, mivel ők is, akár csak az emberek, Isten alkotásai. Mint értelmes lényekhez beszél hozzájuk és háladatos szeretetre buzdítja őket Az iránt, aki olyan szépekké és hasznosakká alkotta őket.

Valójában csodálatos és újszerű a szentnek a természettel való ezen bensőséges közössége. Az a mód, amelyekkel a madarakkal beszélget, azokkal együtt él. gyönyörködik énekükben és arra úgy

Sz. Ferenc arcképe az assisi S. Francesco alsó templomában,
Simone Martini XIV. századi sienai festő freskója.

figyel, mint testvéreinek szavára : valami megindító és szokatlan érzést rejt magában. A szentnek külseje mögött rátalálunk az emberre, az ábrándjaitól elragadott, az álmaitól áthatott emberre, ki mindemellett szeret, áldást oszt, tűr, szenved ; a lovagi eszmék szentjét, aki úrnőt keres, hogy följánlja neki szolgálatait és ő a szegénységet választja magának. Krisztus dalnoka ő, akiben egybeforr a lovagkor szelleme és a miszticizmus és aki társait az Úr lantosainak és lovagjainak nevezi.

Szent Ferenc élete maga valóságos költemény. Az ő csodálatos egyéniségében a hősiesség és alázatosság vegyül össze : szeretettel csüng a bélpoklosokon és nekik áldozza föl szolgálatait, szembe száll az egyiptomi szultán gögösségével ; megfékezi és megszelidíti a gubbioi vad farkast, térdenállva kéri az áldást Ginepro testvérétől, missziókat, új szerzetesrendeket alapít, templomokat és kolostorokat építtet, tanácsával királyoknak, pápáknak szolgál és vallásos figyelemmel hallgatja a fülemilék énekét. Beszédbe ereszkedik a virágokkal és a csillagokkal, a tücskökkel és a sólymokkal, a tüzellel és a széllel, a szeretettel és a halállal és mindezeket testvéreinek nevezi. A nyers durvaság korszakában a magasztos költészet egy sugarát veti Itáliára. Új életre kelti az evangéliumi hagyományt és olyanak tünteti föl, mint aki most lépett ki a katakombákból. Szavával meglágyítja és megindítja az emberi szívek köszikláját. Az erőszakra és a háborúra alapított társadalomban föltámasztja az evangéliumi szent testvériséget. Demokratikus és aszkéta, hősiesség és költő.

A szeretet e szentjének egész élete a lelkét teljesen betöltő költészetnek magasztos megnyilvánulása és ezen költészete, amely lelkét egész életén át eltöltötte, egy alkalommal ihletet adott neki egy híres éneknek, a nap-testvér himnuszának vagy jobban mondva a teremtmények dicsőítésének a nép nyelvén való megírására. Ez az ének annak az isteni szeretetnek önkéntes és közvetlen kiadására, amely által a szent önmagában élte le az embereknek és a világmindenségnek egész életét és amely által a Teremtő egységében a teremtés minden művét az ember testvéreinek tekintette. Himnusz ez, amely a zsoltár vallásos ünnepélyességével száll föl az Úrhoz.

Kaposi József fordításában (Assisi Szent Ferenc Virágokkertje. Fioretti. Budapest, 1913, XX—XXI. 1.) ekként hangzik :

«Fölséges mindenható, jóságos Úr, Tiéd a dicséret ! A dicsőség, a tisztelet és minden áldomás egyedül Tégedet illet és nincs emberajk, mely méltó volna neved kiejteni.

Dicsértessél, Uram, valamennyi teremtményeddel, különösen pedig bátyánk urunkkal, a Nappal, ki ránk világosságot áraszt. Szép ő és ragyogó s nagy fényességében Fölséged jelképe.

Dicsérjen, Uram, Hold asszony-nénénk és a csillagok ! Tündök-

lesek ők, drágák és gyönyörűségesek, ahogy velük az ég boltját kiraktad.

Dicsérjenek, Uram, Szél testvér, a Levegő, a Ború, a Derű és az idő változásai, melyekkel teremtményeidről gondoskodik.

Szent Ferenc eredeti kézírása.
Az assisi S. Francesco kincstárában őrzik.

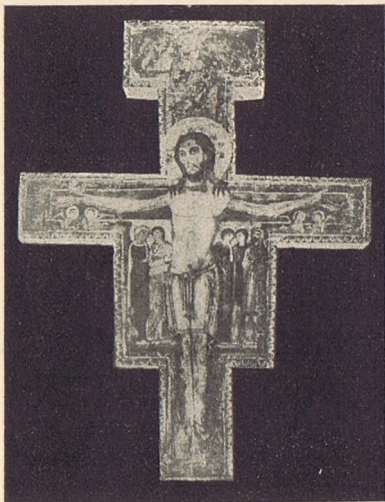
Dicsérjen, Uram, fölötté hasznos, alázatos, becses és tisztaságos hűgunk : ? Víz.

Dicsérjen Uram, a szép, vidám, erős és hatalmas Tűz testvér, mellyel bevilágítod az éjszakát !

Dicsérjen, Uram, eltartó és tápláló, sokféle gyümölcsöt, tarka virágot és füveket termő Anyaföld nénénk.

Dicsérjenek, Uram, kik szerelmedért megbocsátanak, betegséget és háborúságot szenvednek. Boldogok a béketűrők, mert Fölségedtől jutalmat nyernek!

Dicsérjen, Uram, nénénk a testi Halál, aki elől egyetlen élő sem menekülhet. Jaj azoknak, kik halálos bűnben múlnak ki e világból! Boldogok, kik szentséges akaratom szerint igazodtak, mert a második halál nem tehet kárt bennük.

A feszület, amely megszólalt Szent Ferenc előtt. Az assisi S. Chiara-templomban őrzik.

Dicsérjétek és áldjátok Uramat, hálálkodjatok neki s szolgáljatok nagy alázatossággal.»

És ezzel Assisi Szent Ferenc az olasz költői irodalomnak tulajdonképeni megkezdője. A rajongó imádnak ezen himnusza az olasz misztikus irodalomnak első virágszála, azon irodalomé, amelyben a keresztény vallásos érzélem magaslik ki s annak egyszerűsége alapját és lényegét alkotja.

A szellemi mozgalomnak, melyet szent Ferenc kezdeményezett, nagy eredményei lettek társadalmi szempontból. A bizalomteljes és lelki békét szomjazó embereket könnyűszerrel magukkal ragadták az alázatos és szent hivatásuknak tudatában levő szerzetesek, akik a hívők közé vegyülve, résztvettek minden fájdalunkban, reménységükben és a földöntúli eszménység benső és közvetlen szemléletére indították őket.

Szent Ferenc hatása mindjárt kezdetben azért mutatkozott oly nagy mértékben, mert a kor lelki szükségletét elégítette ki. A nyomasztó állapotok szükségképen pesszimizmusra hangolják a társadalmat és ha ilyenkor, amikor a hasztalan jajok közé a boldogabb jövő iránti égető vágyakozás vegyül, akad egy férfiú, aki önmagában megszemélyesítve tud tolmácsolni minden fájót és kívánatot, ami a köztudatban él és bátor szívekhez szóló ékesszólással magasztos eszménységet hirdet: e férfiút azonnal apostolként csodálja mindenki. Szent Ferenc oly korban élt, amikor az Egyházat hevesen támadták a radikális vallásreformot

célzó eretnek törekvések, a társadalmat pedig tirannus-kormányok és kegyetlen polgárháborúk kínozták véresre. Szent Ferenc azonban anélkül, hogy szembehelyezkedett volna az Egyházzal, sőt annak jóváhagyásával hirdette a földi javakról való lemondást. A népre nem teológiai meggondolásokkal vagy apokaliptikus fenyegetésekkel kívánt hatni, hanem a szeretet nyelvén tanította a szeretetet, béke és testvériség vallását s prédikáció közben annyira átszellemlült, hogy egész teste igehirdető nyelvvé vált.

Méltán mondja róla a leghíresebb ferencrendi poéta, Jacopone da Todi, hogy két pajzzsal vértette föl magát, az önmegvetés és a felebaráti szeretet pajzsával. A franciszkánus szellem krisztusi karakterét épen az őszintén és önzetlenül munkálkodó egyetemes szeretetben és könyörületben találjuk meg, amely egyszersmind megokolja gyors elterjedését Itáliában és a többi országokban.

Ha már szent Ferenc volt az olasz költői irodalom kezdeményezője, még nagyobb volt az a hatás, melyet az ő szelleme gyakorolt az olasz irodalomra és művészetre: mindkettőnek lehetetlen volt meg nem éreznie azt a szívből jövő hitet és a szeretet szavának melegségét. Épen az első ferenceseknek köszöni az olasz irodalom a vallásos lírát és a vallásos tárgyú előadások szokását, amelyből a népies vallásos dráma fejlődött ki.

1260-ban vagyunk. Az öreg perugiai remete, Raniero Fasani, aki csodatévő szent hírében állott, megjelenik a nép között, hogy az Ég borzasztó büntetését hirdesse és bűnbánatra indítsa az emberket. Ebben az időben tűntek föl, először Perugiában, majd Umbria szomszédos vidékein, azután pedig úgyszólván egész Itáliában, azok a hívó zarandokcsoportok, amelyeknek tagjai, nemesek és parasztok, öregek és fiatalok, férfiak és nők egyaránt szőrzsákba öltözve végigistorozták magukat és sírva könyörögtek Istenhez irgalomért. A mozgalom nem maradt meg sokáig ebben a betegesen túlzó formájában. Miután kissé lecsillapodott, hivatalos formák keretei közé szorult, amelyek

A San Damiano-kolostor virágos kertje.

már abban az időben sem voltak teljesen ismeretlenek, de csupán akkor váltak először általánosakká az úgynevezett «Disciplinati di Gesù Cristo» társulatok megalakulásával. Világi emberek voltak ezek, akik meghatározott időben összejöttek, hogy imádkozzanak, körmenetet vagy más vallásos gyakorlatot tartsanak. Épen ezen vallásos gyülekezetek számára, amelyek maguk is franciszkánus mozgalom következményei voltak, kezdtek a XIII. század vége felé szent énekeket («laude») költeni, amelyek az olasz vallásos lírának időrendben a legelső termékei közé tartoznak. Ezen szent énekek Krisztus vagy a szentek életének egyes eseményeit tárgyalják. És mivel ezen, a szentírásból és a szentek életéből vett elbeszélések sokszor dialógusban vannak írva, sok drámai formájú «lauda» ismeretes, amelyeket — nem úgy, mint a többieket — nemcsak egy énekes énekel, hanem az oratóriumokban több színész adott elő, akik azon személynek megfelelően, akinek szerepét játszották, különféle módon voltak maszkirozva. Az egyszerű és szerény színpadi beállítás pedig még fokozta a néző illúzióját. Mindez azonban nem volt újdonság, mert az egyház már régóta behozta az úgynevezett liturgikus drámákat, amelyekben Krisztus életének egyes mozzanatait adták elő a színpadon a hívők számára.

Ezek a drámák idő folyamán mindinkább függetlenítették magukat az egyháztól, tetemesen kibővültek és már igényt tartottak arra, hogy gyönyörködtessék a hallgatóságot; ezért azután már a XII. században Francia- és Spanyolországban már népnyelven írták őket. Olaszországban azonban a vallásos drámák nyelve megmaradt latinnak, míg a laikus társulatok a drámai formájú «laude»-kal megteremtették az első kezdetleges népies drámát. A «Disciplinati di Gesù» gyűlésein előadott virágosnyelvű laude-k szerzői majdnem mind ismeretlenek; céljuk ugyanis nem volt más, mint a hasznos lelki oktatás és, mint szent Ferenc igaz követői, nem törődtek azzal, vajjon ismerik-e őket vagy sem.

Minden bizonnyal: külön említést érdemel a franciszkánus fra Jacopone da Todi. Van egy «laude»-gyűjteményünk, mely Jacopone da Todi nevét viseli, aki egyike volt szent Ferenc legbuzgóbb követőinek és igazán megérdemelte a «giullaro di Dio» elnevezést. Róla beszélik, hogy egy szép, gazdag és nemes asszony volt a felesége, aki egyszer, lakodalomra menvén, a táncterem mennyezetének beomlása következtében halálosan megsebesült. Amidőn haldokolva hazavitték, férje előtt nem tudta elrejteni azt a szöges ciliciumot, amellyel pompás ruhái alatt testét kínozta. Jacopo ezt Isten figyelemzetésének vette, minden vagyonát a szegények közt szétosztotta, rongyokba öltözött és azon naptól kezdve kemény és elszánt küzdelmet kezdett, hogy megvalósítsa legfőbb vágyát: legyőzni az emberi természet gyöngeségét és beolvadni Isten szeretetébe.

Az olasz irodalom egy valóságos remekművet is köszönhet a

Franciszkánus mozgalomnak a Fioretti di San Francesco (Szent Ferenc Virágoskertje) című gyűjteményt, amely amellet hogy felől nem mult kincse az olasz misztikus irodalomnak kimagasló helyet foglal el az olasz általános literatura legszebb termékei között. A Divina Commedia mellett ez a könyv a legelterjedtebb és a legolvasottabb olasz könyvek közé tartozik. Mint olasz címe mondja, a könyv nem más, mint válogatott gyűjteménye a legszebb, a legmeghatóbb, a legtisztább franciszkánus legendáknak és történeteknek, melyeket szent Ferenc egyik névtelen és hitbuzgó toszkánmi követője állított össze a XIV. század derekán, fölhasználva egy korábbi, de pontosan meg nem állapítható latin eredetit. A tisztalelkű franciszkánus elővárásolja békét és igazságot szomjazó modern lelkünk előtt a nagy szent megható csodáit, jámbor szokásait, lélekmentő tetteit egyszerű, de meggyőző szavait melyekke Krisztus Urunk országát akarta megeleveníteni a fáradt földön.

Az assisi szegény hétszáz évvel ezelőtt költözött el a földről. Érzelmének nagyságát, apostolkodásának erejét és mély igazát most ép úgy értjük és érezzük, mint kortársai, kiket fölfrissített Krisztus üdvében.

